

neti kerete miatt talán a legérdekesebb novella a kötetben. A Franciaországba emigrált, és ott egy benzinkúton dolgozó fiatal forradalmár megtankolja Albert Camus autóját. Utóbb derül ki a hírekől, hogy ezután nem sokkal autóbalesetben meghalt a híres francia író, aki korábban – a forradalom idején – a francia baloldali értelmiség közül szinte egyedülként állt ki a magyar felkelők mellett, elítélve a szovjet agressziót. Camus és a fiatal magyar emigráns találkozása már csak ezért is szimbolikus érvényű, és az író halála ezáltal a forradalom leverésének jelképévé válik a történetben.

A harmadik csoportba a szimbolikus elbeszéléseket sorolom, két ilyen novellát emelek ki a kötetből. A *Ködszurkálók Óbudán* című alkotást a már fentebb említett Krúdy-kötődés okán. Ezt a történetet ugyanis Borbély László a cím alatt is megjelölve a nagy író-elődnek ajánlja, de ezen túlmenően az egyik szereplő is a Krúdy-novellákból ismert Szindbád, és természetesen maga az elbeszélő stílus is Krúdyt idézi azaz, hogy – a novellából vett szavakkal – a „lélektani aranykorra emlékeztem”. A második, számomra kiemelendő alkotás a *Menekülés és menekülés*. Egyrészt azért, mert a téma – az 1944–1945-ös magyarországi háborús események és következményei – irodalmunkban máig kevésbé feldolgozott, másrészt pedig a novella meglepően szuggesztív líraisága és szociografikus pontossága miatt. A narrációban

olyan megállapításokat tesz a szerző, amelyek verskebe illő metaforikus jelentésrétegeket tartalmaznak. Íme, néhány: „Fénytestű félelem a pirkadat”, „Csörgedező patak a remény”, „Hamvadó napkorong a boldogság”, „Szélviharban imbolygó koldus a remény”, „Szenvedéssel teli keresztút a szeretet”.

Borbély László hősei ismerősek, mert a megélt történelmi múlt még ha távlatos is, mindenképp közös, tehát a kollektív emlékezet része. Müller Péter így fogalmazza ezt meg *A lándzsa longinusa* című korábbi Borbély-kötet fülszövegében: „Ismerem az utcáit, a hőseit, a hőseinek lelkét, akiknek bukása és megváltása felvillantja bennük »isteni származásuk« emléket.” És bár szereplői sorsának gyakran kudarc az osztályrésze, mégis a „kudarc mögött ott vannak a társadalmi feszültségek, amelyekről Borbély a szereplők gondolatain, sorsán át eleven nyelven beszél. [...] a komor, kemény, nagyon is emberi tények legendává fátyolozódnak át” (Csokonai Attila: *A valóságnak nincs határa*). Borbély László realizmusa túlmutat tehát 20. századi történelmünk vészterhes éveinek szociografikus jellegű ábrázolásán, mert a társadalmi viszonyrendszer csupán kerete annak, hogy karaktereinek sorsa egy-egy élethelyzet vagy választott életút szimbóluma. Mindez valódi legendateremtés, és ezzel a nyilvánvaló alkotói erényével Borbély László irodalmi kánonunk jelentősebb novellistáihoz köthető.

KOLLARITS KRISZTINA

Szilágyi Zsófia: Az éretlen Kosztolányi

Kalligram, 2017

Ha nagy klasszikusainkra gondolunk, általában mindig a már beérkezett, elismert szerző jut eszünkbe, akinek életművének értéke megkérdőjelezhetetlen. Így állnak előttünk első találkozásunk, az iskolai irodalomórák óta, ahol legfeljebb csak említés szintjén szerezhettünk tudomást arról, hogy Ady „első kötete”, az 1906-os *Új versek* tulajdonképpen a harmadik, de az első kettő semmi visszhangot nem kapott, az abban található versek még nem „igazi Ady-versek”. Látszólag Móricz is üstökösként robbant be a *Hét krajcárral* vagy Kosztolányi *A szegény kisgyermek panaszaival*. Mintha a kortárs folyóirat-szerkesztők, szerzők, sőt az olvasóközönség is csalhatatlan ízléssel bírt volna akkoriban, s a későbbi klasszikus szerzőt azonnal felismerte és támogatta volna. Ebbéli hiedelmeinket megerősítik maguk a szerzők is, akik

visszaemlékezéseikben gyakran hasonló módon ábrázolták pályakezdésüket. Pedig bizonyos értelemben minden pályakezdő dilettánsként fogható fel: vagy azért, mert még utánoz, vagy mert még nem fogadta be a szakma, még nem hivatásszerűen, inkább műkedvelőként űzi az irodalmat.

Szilágyi Zsófia tanulmánykötetének címe *Az éretlen Kosztolányi*, a könyv borítójáról az egyetemista költő tekint ránk. A cím egyértelműen rájátszik Kiss Ferenc 1979-es *Az érett Kosztolányi* című könyvére, a fülszöveg mottója pedig szintén kiemeli a pályakezdő művésszel való foglalkozás szükségességét: „Szembe kell nézni vele, hogy Kosztolányinak már az eleje is Kosztolányi.” Szilágyi Zsófia úgy véli, hogy Kosztolányi 1920 előtti munkásságának részletes elemzését sokáig már csak azért is

kerülte az irodalomtörténet-írás, mivel akkor kikerülhetetlen lett volna az antiszemita megjegyzésektől sem mentes Új Nemzedék-beli *Pardon* rovatral való foglalkozás is, amelynek Kosztolányi 1919 és 1921 között szerkesztője volt.

Szilágyi kötetének újdonsága abban áll, hogy a tanulmányok nagy része a pályakezdő Kosztolányi prózai műveinek elemzésével foglalkozik: Kosztolányi ugyanis szinte egyszerre jelentkezett mint költő és mint prózaíró: a *Négy fal között* (1907) után 1908-ban jelent meg a *Boszorkányos esték* című novelláskötete, az 1910-es *A szegény kisgyermek panasza*i után pedig 1911-ben egy újabb novelláskötet következett, a *Bolondok* című.

A tanulmánykötet jelentős részét Kosztolányi említett, első két prózai kötetéből való írásainak elemzése teszi ki, hiszen a Kosztolányi műveinek kritikai kiadásával foglalkozó kutatócsoport tagjaként Szilágyi Zsófiának alkalma nyílt arra, hogy alaposabban is elmerüljön ezeknek a műveknek a világában. Témái többek között a dilettáns író problémája (a *Mária* című novella és a *Néro, a véres költő* kapcsán), két írása szól az *Aranysárkányról*, foglalkozik az *Esti Kornéllal* is, ugyanakkor sor kerül több, kevésbé ismert novella elemzésére (*A detektív, A telefon, Gőzfürdő, Isitenítélet, Erzsébet* stb.), illetve a *Patália* című színdarabra. (Ki tudná ma már, hogy Kosztolányi eredetileg drámaíró szeretett volna lenni?)

A kötet számomra legérdekesebb kérdésfelvetése: a pályakezdés, illetve a dilettáns szerző kérdésköre, amely két tanulmánynak is tárgya. *A pályakezdés: mítosz vagy konstrukció?* című írás a mikor és a hogyan kérdését vizsgálja. Mikor kezdődik egy művészi pálya? Az „első komoly visszhangot kiváltó, egyértelmű sikert arató művet vagy kötetet” tekintsük kezdőpontnak? Vagy inkább az első nyomtatásban megjelent művet, a sikertől függetlenül? Azt a pillanatot, amikor a külvilág íróként ismerte el a szerzőt, vagy inkább amikor „rátalál saját hangjára”?

A pályakezdés vizsgálatát nehezíti, hogy a kezdet „mindig visszatekintve konstruálódik”. Az ismert művészek maguk is érdekeltek abban, hogy „Ne látszódnék az, hogy a szerző maga miként küzdött, kilincselte azért, hogy felfedezzék végre. Akár szövegek létrehozásával, alakítgatásával, szerkesztőségekbe küldésével, akár az irodalmi kapcsolatrendszer kiépítésével.” Így tehát az interjúk, visszaemlékezések a legkevésbé megbízható források a pályakezdés tekintetében, jó példa erre Kosztolányi 1923-as visszaemlékezése, amely szerint annak idején, tizenkilenc évesen még csak néhány hónapja volt Pesten, de Osvát, ki tudja, honnan, megszerezte a címét, és levélben kért tőle találkozót a Bristol kávéházban. Mi persze Kosztolányi levelezéséből tudjuk, hogy ő kapta meg Osvát címét

Csáth Gézától azzal a tanáccsal, hogy neki feltétlenül küldjön írásokat. Másrészt Arany Zsuzsa nemrégiben megjelent, minden részletre kitérő Kosztolányi-életrajzából, a *Kosztolányi Dezső életéből* részletes képet kaphat az olvasó arról is, hogy a fiatal szerző egyáltalán nem csupán passzívan várt a felfedezésre, hanem a különböző napilapok szerkesztőségében, a kávéházakban, az Otthon Körben és minden lehető helyen igyekezett megfelelő kapcsolati hálót kiépíteni, írásait minél szélesebb körben ismertté tenni már azelőtt is, hogy Osvát felfedezte volna.

A másik rendkívül érdekes tanulmány a dilettáns író kérdéskörét járja köbe. A közbeszéd, de akár még a szakma is néha nagyon is könnyen rá súti egy-egy íróra a dilettáns bélyegét, pedig érdemes lenne e minősítés pontos tartalmán is eltűnődni. Ízelítőként álljon itt néhány, a tanulmányban felvetett és erősen megfontolandó gondolat.

Pályakezdőként lehet valaki dilettáns, és válhat aztán igazi íróvá. Sőt, egy jó író is válhat később dilettánssá, igaz, az intézményrendszeren belüli státusa miatt ezt a minősítést nyíltan valószínűleg már nem fogja megkapni. Sőt, még egy elismert író sem érezheti pozícióját egyszer és mindenkorra biztonságban, újra és újra meg kell védenie azt újabb műveivel, akár éppen a dilettánsok ellenében is. Ezt a témát dolgozta fel Kosztolányi a *Mária* című novellájában, ahol a sikertelenül írogató, tehetségtelen Mária folyóirat-szerkesztő férje nevében visszautasítja az ünnepelt szerző, Bér Gyula írásának közlését, mire az „mosolygott, nem értette a helyzetet, és egy pillanatra visszadöbrent”.

Ki a dilettáns? Olyan szerző, akire az előző korszak témáinak, beszédmódjának, a művek teremtett világának ismétlése, másolása jellemző, aki nem képes kilépni a tanuló, a másoló szerepéből. Ugyanakkor a *dilettáns* jelzőt valaki nemcsak az írásai esztétikai minősége miatt kaphatja meg, de hálózaton kívülsége okán is. Az íróvá válás egyfajta céhes befogadás révén történik, az irodalmi intézményrendszer szereplőinek álláspontja (a közlés engedélyezése és a kritikák ítélete) és nem utolsósorban az olvasók döntése alapján. Viszont könnyen előfordulhat az is, hogy azért nem derül ki valakiről, valójában csak műkedvelő-e, mert egzisztenciálisan nincs kiszolgáltatva az irodalmi döntéshozók ítéletének. (Elég itt csak a sokáig dilettánsnak elkönyvelt Bánffy Miklós írói életművének megítélésében az utóbbi időben beállt változásra gondolni.)

Az éretlen Kosztolányi című kötet érdekes olvasmány, amely ismert és kevésbé ismert művek bemutatására vállalkozik, és amelyet a Szilágyi Zsófiától már eddig is megszokott alapos és komoly tudás és újszerű látásmód jellemez.